

О. А. Семенюк,

д-р філол. наук, проф.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені В. К. Винниченка,

професор кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики

ЗМІНА СУСПІЛЬНИХ ПОГЛЯДІВ І ПЕРЕКОНАНЬ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ СЕМАНТИЧНИХ І АКСІОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

Зазвичай трансформація складу актуальної лексики, семантики та оцінки слів є наслідком змін в суспільній свідомості, які, в свою чергу, стимульовані змінами в політичній, культурній, психологічній сферах життя суспільства. Метою пропонованої статті є аналіз чинників, які сприяють трансформації семантичних і аксіологічних характеристик лексичних одиниць в сучасному дискурсі. Одним із завдань є виокремлення й опис екстралінгвальних факторів, які впливають на особливості функціонування ключових слів епохи, елементів активної суспільно-політичної лексики. Об'єктом дослідження є зміни в семантиці та оцінці лексичних одиниць. У якості предмета дослідження обрано низку слів, які позначають актуальні і, у певному сенсі, дражливі для суспільства явища, зокрема – *олігарх* і *олігархія*. У процесі дослідження застосовано описовий метод, прийоми лексикографічного аналізу та асоціативного експерименту.

Не останню роль у трансформаціях семантики й оцінки, функціонування цих та багатьох інших слів, особливо – на межі століть, відіграла боротьба думок і переконань, яка виявляється в наявності відносно демократичного інформаційного простору, розвиненого і вільного політичного дискурсу, активної політичної реклами тощо. Зазначимо, що в українській мові під тиском позамовних факторів, активованих процесами національної незалежності, державотворення, визвольних змагань, спостерігаємо нову хвилю трансформації семантики та оцінки лексичних і фразеологічних одиниць. Ключову роль наразі відіграють чинники декомунізації, розбудови української державної ідеології, власного політичного простору, війна з росією тощо. Лінгвістичний опис цих процесів на часі.

Ключові слова: семантичні й аксіологічні трансформації, політичний дискурс, екстралінгвальні чинники, сучасна українська мова, психолінгвістика, психологія мас.

O. A. Semeniuk,

ScD, Professor,

*Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,
Translation, Applied and General Linguistics Department Professor*

SHIFTS IN PUBLIC OPINIONS AND BELIEFS AS A FACTOR OF LEXICAL UNITS SEMANTIC AND AXIOLOGICAL CHARACTERISTICS

Usual transformations of the current lexis and its stock, semantics as well as treatments of its particular words reflect some shifts in social consciousness. They are provoked by changes in political, cultural, psychological spheres of social life. The author of this article aim at the analysis of the factors which facilitate such transformations of the lexical units semantic and axiological characteristics in modern discourse. Among the tasks is considered a differentiated description of the extralingual factors which influence the key words, elements of the active social and political lexis, functioning in specific time. Shifts in the meaning and evaluation of the lexical units constitute the object of the research. The subject matter of the paper covers a number of words denoting current and somehow sensitive areas of the social life, such as *oligarchs* and *oligarchy*. The researchers applied descriptive methods and lexicographic analysis as well as associative experiment techniques.

At the brink of the centuries, last but not the least position in the process of these words semantics and evaluation transformation is taken by the struggle of opinions and beliefs. The latter is manifested in a relatively democratic information space, free and developed political discourse, active political campaigning, etc. Heavily influenced by extralingual factors as well as active processes of independent national state-building, the Ukrainian language has seen a new wave of lexical units and idioms semantics and evaluation transformation. The key role is given to the decommunisation factors as well as Ukrainian state ideology, its own political space, war with russia, etc. The linguistic description of these processes is in urgent need as never before.

Key words: semantic and axiological transformations, political discourse, extralingual factors, modern Ukrainian language, psycholinguistics, psychology of masses.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Українська мова сучасного періоду демонструє велику кількість цікавих фактів, які ілюструють тісний зв'язок розвитку соціальної та лексичної систем. Ще наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття основними прикладами такої взаємодії можна було вважати зміни в соціально-ідеологічній оцінці та функціонуванні певних лек-

сичних та фразеологічних одиниць, перегрупування в складі актуальної лексики тощо. Ці явища стали об'єктом активного вивчення багатьох учених, зокрема Є.А. Карпіловської, Т.А. Космеди, Л.І. Мацько, А.К. Мойсеєнка, Ю.Л. Мосенкіса, М.І. Пентелюк, О.А. Стишова та ін.

Зв'язок між соціальними і мовними змінами, як відомо, не безпосередній, а мовна динаміка залежить від багатьох чинників. Іноді лексична система опирається тиску екстралінгвальних факторів, іноді такий тиск породжує ефект, що має неочікуваний і, на перший погляд, нелогічний результат. Аналіз факторів тиску на різні рівні мови важливий з огляду на прогнозування розвитку її системи, що і зумовлює актуальність статті.

У більшості випадків трансформація складу актуальної лексики та оцінки слів є наслідком змін у суспільній свідомості, які, в свою чергу, стимульовані змінами в політичній, культурній, психологічній сферах життя суспільства.

Метою пропонованої статті є аналіз чинників, які сприяють трансформації семантичних і аксіологічних характеристик лексичних одиниць у сучасному дискурсі. Конкретними **завданнями** є виокремлення й опис екстралінгвальних – політико-ідеологічних, психологічних, соціокультурних факторів, які впливають на особливості функціонування ключових слів епохи, елементів активної суспільно-політичної лексики.

Об'єктом дослідження є чинники, які стимулюють зміни в семантиці та оцінці лексичних одиниць. У якості **предмета** дослідження обрано слова, які позначають актуальні та дискусійні в суспільному сприйнятті явища.

Методи дослідження. Застосовано описовий метод, прийоми лексикографічного аналізу та асоціативного експерименту.

Виклад основного матеріалу. Сучасні людські спільноти характеризуються помітним коливанням суспільної думки, що віддзеркалюється в лексичній та виявляється в різноманітних текстах (дискурсі). У свій час Гюстав Лебон наголошував, що схильність до зміни власної думки є однією із визначальних рис психології мас в усі часи. Що вже говорити про сучасне українське суспільство, яке доволі раптово змінило орієнтацію з соціалізму на капіталізм, відійшло від войовничого атеїзму, пройшло шлях від моноідеології до демократії та багатопартійності. Чинниками рухливості переконань і, як наслідок, трансформації картини світу та лінгвістичної динаміки, класики вивчення колективної психології вважали: а) поступове послаблення попередніх переконань і вірувань, які втрачають свою владу і з часом вже не можуть впливати на дійсну думку колективу; б) могутність маси, яка постійно збільшується і все менше отримує протидію, внаслідок чого незвична рухливість ідей, що вирують у колективі, може виявлятися абсолютно безперешкодно, без помітного спротиву чи протидії; в) засоби масової інформації, які розповсюджують суперечливі думки й навіювання. Таким чином, жодна думка чи переконання не можуть ствердитися й за-

кріпитися раніше, ніж встигнуть розповсюдитися настільки, щоб зробитися загальними [4; 13; 14].

Змінність думок і настроїв у суспільстві стимулює не тільки трансформацію семантичної та оцінної характеристики лексичних одиниць, але й активує динамічні процеси переформатування словникового складу, впливає на актуальність деяких стильових жанрів. Загальновідомо, що найбільш помітно зміна думок, соціальних пріоритетів віддзеркалюється в лексикографічній практиці, зокрема, при описі шарів суспільно-політичної термінології. За останні десятиліття ставлення українців до політико-ідеологічних, соціальних, економічних орієнтирів і пріоритетів розвитку суспільства неодноразово змінювалося, коливалося. За цей же час у процесі вживання змінилася семантика й оцінку достатня кількість слів та виразів. До таких одиниць належать і слова, які можна віднести до так званих «ключових слів доби». Перетворення в них виразно ілюструють зміну соціальних пріоритетів у пострадянському, посттоталітарному суспільстві. Наприклад: *бізнес, бізнесмен, капіталізм, капітал, пролетаріат, прибуток, релігія, робітник* тощо. Ці трансформації знайшли своє відображення в різноманітних тлумачних словниках. Змінність соціальних оцінок виявляється і в текстах. Можемо спостерігати прояв доволі цікавих семантичних конотацій, актуалізацію в дискурсі декількох виразних, іноді – протилежних оцінних відтінків одного слова в різних контекстах під впливом культурно-психологічних факторів і кон'юнктурних соціально-політичних тенденцій.

Особливістю сучасного суспільства є те, що воно (точніше, певні групи в його структурі) може активно впливати як на трансформацію чи створення певної суспільної думки, так і на корекцію семантичної й оцінної структури лексичних одиниць, що називають знакові для спільноти предмети і явища. І це не тільки традиційний уже контроль лексикографічної практики та створення відповідного контексту в засобах масової інформації, культурному просторі тощо. Сучасне інформаційне суспільство зазнає тиску нових технологій, наприклад, завдяки швидкому і масованому поширенню певної інформації, технологіям, які дозволяють доносити її до конкретного споживача. Маємо на увазі Інтернет із соціальними мережами, таргетованою рекламою, різноманітними інформаційними платформами тощо.

Спробуємо проілюструвати нашу думку на прикладі функціонування слів, які позначають доволі дражливі для українського суспільства і неоднозначні за оцінкою поняття *олигарх* і *олигархія*. На початку 2000-х ми вже зверталися до аналізу особливостей функціонування цих слів у дискурсі пострадянських країн, основну увагу приділили процесу деідеологізації та набуттю і прояву негативних оцінних конотацій у побутовому мовленні та дискурсі ЗМІ [7]. Останні десятиліття додали нових цікавих фактів, які потребують наукового аналізу.

Слова *олігарх* і *олігархія* давно функціонують в українській мові як терміни, запозичені з грецької мови, однак після 90-х років, розпаду СРСР та набуття незалежності Україною, отримали нові семантичні й аксіологічні конотації. Розглянемо фактори, що впливають на лінгвістичні характеристики та функціонування цих слів.

Перше. Як і більшість суспільно-політичної лексики вони відчували вплив деідеологізації, який проявився в лексикографічній практиці. Словник радянського періоду (СУМ) пояснював значення слів так: «*Олігарх* – 1. Член олігархічного уряду. 2. Особа, що належить до правлячої групи експлуаторської меншості»; «*Олігархія* – 1. Політичне та економічне панування невеликої групи експлуаторів – рабовласників, феодалів, капіталістів; правляча група експлуаторів. *Винятково висока зисковість випуску цінних паперів, як однієї з головних операцій фінансового капіталу, відіграє дуже важливу роль в розвитку і зміцненні фінансової олігархії (Ленін)*; 2. перен., зневажл. Правляча верхівка взагалі. *Гноючи безрідних послухників у вогких, темних підвалах монастиря... монастирська олігархія влаштувала супокійне і безжурне життя... Черепковим, Раковинам (Мик.)*» [11, с.689].

Тлумачний словник української мови, виданий у 1999 році, фіксує часткову деідеологізацію цих термінів: «*Олігарх* – 1. Член олігархічного уряду. 2. Особа, що належить до правлячої групи експлуаторської меншості»; «*Олігархія* – Політичне і економічне панування невеликої групи; еліта, мафія, кліка. 2. *перен.* Правляча верхівка взагалі; владоможці» [5, с.101].

Концепції укладачів тлумачних словників на межі століть були різноманітними за підходами. На прикладі словників іноземних слів, виданого у 2000 році, бачимо, що його автори сміливо підійшли до деідеологізації словникової статті. Так, із дефініції слова *олігархія* вилучений негативно-оцінний елементи *експлуаторські, експлуатор*, негативне *панування* змінено на більш нейтральне *правління*, зневажливе слово *купкою* – на нейтральне *групою*. Визнано, що *олігархія* притаманна не тільки *експлуаторським* чи *імперіалістичним* державам, а є явищем, яке може існувати в будь-якій державі. В словнику 1974 року: «*Олігархія* – 1. В експлуаторських державах одна з форм державного правління, за якої політичне й економічне панування здійснюється невеликою купкою експлуаторів. 2. *Олігархія фінансова* – невелика група власників (найбільших банківських і промислових монополій), яка фактично підпорядковує весь апарат імперіалістичної держави й визначає її внутрішню і зовнішню політику [9, 479]. У словнику 2000 року: «*Олігархія* – 1. Одна з форм державного правління, за якої політичне й економічне правління здійснюється невеликою групою осіб. 2. *Олігархія фінансова* – невелика група власників (найбільших банківських і промислових монополій), яка фактично підпорядковує весь апарат держави й визначає її внутрішню й зовнішню політику [10, 401].

Словники – це безперечні авторитети в тлумаченні значення, визначенні стилістичної, емоційно-експресивної забарвленості слова. Саме вони, як відомо, віддзеркалюють мовну (концептуальну) картину світу. Зважаючи на те, що більшість сучасних «користувачів» у разі необхідності звертаються за пошуком значення слів до Інтернету, онлайн словників, ми розглянули основні їх ресурси і констатуємо, що в них існує помітне різноманіття значень і оцінок. Так, ресурс «Словник.УА» подає тлумачення слів *олігарх*, *олігархія* зі Словника української мови в 11 томах (наведеного нами вище) – з ідеологізованими елементами дефініцій, цитатами Леніна тощо [8].

Електронний «Великий тлумачний словник української мови» надає такі роз'яснення: «*Олігарх* – 1. В античності й середньовіччі – особа, яка належала до правлячої групи, яка була членом олігархічного уряду. 2. Представник великого капіталу». До слова *олігархія* ресурсом пропонується велика кількість дефініцій із різноманітних словників, що може заплутати пересічного носія мови. Див.: «*Олігархія* - ВЕРХІВКА (керівна, найбільш впливова частина суспільства, класу, організації тощо), ВЕРХІЙ розм., ВЕРШКІЙ ірон., СМЕТАНКА ірон.; ОЛІГАРХІЯ книжн. (правляча група суспільства) [Словник синонімів української мови]; *олігархія* (англ. *oligarhy*) – 1. одна з форм правління, за якої державна влада належить невеликій групі людей, як правило, економічно наймогутніших; сама правляча група [Економічний словник]; *олігархія* – 1. Політичне і економічне панування невеликої групи експлуататорів — рабовласників, феодалів, капіталістів; правляча група експлуататорів [Словник української мови в 11 томах]; *олігархія* – 1. Форма правління, за якої при владі стоїть невелика група осіб. Розрізняють олігархію аристократичну, що існувала в багатьох рабовласницьких державах, у феодальних містах-державах, і олігархію фінансову в епоху імперіалізму (з наук.) [Словник української мови у 20 томах]; *олігархія* – Панівний клас <кляса, еліта, мафія, кліка>; ЗН. верхівка, владоможці [Словник синонімів Караванського]; *олігархія* – Політичне та економічне панування; влада, зосереджена в руках невеликої групи людей, а також сама така група [Літературне слововживання]; *олігархія* – 1. В античності й середньовіччі – правління, влада вузького кола найбагатших та найзаможніших осіб; сама правляча група. 2. Політичне та економічне панування найвпливовіших представників великого монополістичного капіталу; сама ця група [Великий тлумачний словник сучасної мови]; *олігархія* – Гуртковлада, див. кліка, котерія [Словник чужослів Павло Штепа]; *олігархія* – політичне та економічне панування невеликої групи людей, що має значний вплив на керівництво державою та економікою [Економічна енциклопедія]; *олігархія* – (грец. *ολιγαρχία*, букв. – влада небагатьох) 1. В експлуаторських державах одна з форм державного правління, за якої політичне й економічне панування здійснюється невеликою купкою експлуата-

торів [Словник іншомовних слів Мельничука]; *олігархія* – Політична олігархія означає політичний режим, де вся влада належить певній еліті (військовим, латифундистам і т.ін.). Разом з тим вживаються поняття *фінансова олігархія*, *промислова олігархія* [Словник із соціальної роботи]; *фінансова олігархія* – нечисленна група найбільших і найбагатших монополістів, які уособлюють панування фінансового капіталу. Ф.о. утворюються на основі зрощування промислових і фінансових монополій. Методи їхнього панування – це особиста унія, довгострокові зв'язки і система участі [Економічна енциклопедія]» [1].

Такі різноаспектні в оцінному сенсі визначення є, перш за все, результатом віддзеркалення процесу соціальної трансформації та деідеологізації суспільної свідомості в мові, але зміни в дефініціях словників все одно повністю не розкривають увесь спектр особливостей функціонування слів у сучасному дискурсі.

Словники дають уявлення про місце означених лексичних одиниць у сучасній мові. Деяко спрощеними варіантами розуміння понять і явищ можна вважати тлумачення Вікіпедії (народної енциклопедії), до якої звертається за роз'ясненнями все більша кількість мовців. Так, згідно статті в українській Вікіпедії: «*Олігарх* – В античності й середньовіччі особа, яка належала до правлячої групи, яка була членом олігархічного уряду. *Олігарх* – особа, належна до олігархії. *Бізнес-олігарх* – представник великого капіталу, який окрім великих статків має ще й значний політичний вплив». Окремо Вікіпедія наголошує на існуванні такого різновиду олігархів як *олігарх на пострадянському просторі*: «*Олігарх* – представник великого капіталу. Термін здебільшого використовується як аналог західного терміну «бізнес-магнат» для країн пострадянського простору і часто припускає окрім великих статків ще й значний політичний вплив. У більш загальному плані, *олігарх* – це «член олігархії; особа, яка є частиною невеликої групи, що тримає владу в державі». Бізнес-лідера можна вважати олігархом, якщо виконуються наступні умови: 1) використовує монополістичну тактику для домінування в галузі; 2) володіє достатньою політичною владою для просування власних інтересів; 3) контролює кілька підприємств, які інтенсивно координують свою діяльність» [2].

Олігархія має декілька значень:

«*Олігархія* – (грец. ὀλιγαρχία (oligarchía), від грец. ὀλίγος (olígos) «невеликий, малий», та грец. ἀρχός (archós) «начальник, керівник» – «влада небагатьох») невелика група людей, що контролюють країну чи організацію; правляча група представників фінансово-промислового капіталу, яка зосереджує у своїх руках основну владу і визначає внутрішню та зовнішню політику країни; політичний режим, у якому влада (політична, економічна та ін.) належить невеликій, закритій та тісно згуртованій групі осіб.

Олігархія – недемократична форма правління, що забезпечує панування вузького кола найбагатших осіб (олігархів); владна еліта, яка очолює і презентує олігархічне правління. Визначальною характеристикою олігархії є підпорядкування влади невеликій групі осіб для задоволення власних інтересів, насамперед тих, що стосуються нагромадження багатств і одержання привілеїв.

Олігархія – група людей, які одночасно є і власниками засобів виробництва, і можновладцями. Таку групу інколи називають – олігархат» [2]. Певна варіативність визначення понять зумовлюється не тільки багатозначністю терміну, але й тим, що це «відкрита» енциклопедія, і кожен може включити до неї своє тлумачення, розуміння і знання проблеми.

Різноманіття словникових визначень дозволяє нам укласти своєрідне поле концептів *олігарх* і *олігархія*, проілюструвати їх вербалізацію:

Олігарх: бізнес-лідер, бізнес-магнат, можновладець, монополіст, експлуататор.

Олігархія: олігархат, фінансова еліта, владна еліта, панівний клас, можновладці; котерія, кліка, зграя, (кодло, кубло, кублице) камарилья; мафія, каста, (військова) хунта; дзайбацу (япон. – фінансова кліка - монополії і фінансова олігархія Японії, що панують в економіці країни), Уолл-стріт(переносно - фінансова олігархія США).

Друге. На формування пересічного уявлення про *олігархів* і *олігархію* впливають тексти різних жанрів, які створюють лідери громадської думки (політики, журналісти, письменники та ін.). Такі тексти поширюються в інформаційному просторі та здійснюють помітний вплив на формування суспільної думки й сприйняття явища і слів, що його позначають. Ось, наприклад, гумореска Павла Глазового «Клани і гетьмани», що з'явилася на межі 2000-х (скорочено):

«Телевізори белькочуть, // Стогнуть журналісти, // Що нас можуть *олігархи*

Без гірчиці з'їсти, // Що ті кляті *олігархи* // Збилися у клани
І плекають бузувірські // Наміри і плани. // І журнал уже в столиці
Нашій видається, // Що аж страшно вимовляти, // „*Олігархом*” зветься...
Всі ми знаєм: є монархи // Й різні патріархи, // А звідкіля вони взялися,
Кляті *олігархи*? // В *олігархів*, як відомо // Є свої газети.

Там друкують їхні фото, // Фізії й портрети...

В *олігарха* може бути // В голові солома, // А він – доктор ще й професор,

Бо купив диплома. // *Олігархам* книги пишуть // Наймані писаки,

Бо вони дрімучі й темні, // Як печерні раки...

...Як уріже про шаланди, // Полніє кефалі, - // То аж стогнуть *олігархи*

І *олігархині*, // І розносить телевізор // Звістку по Україні,

Що баланда про шаланди // Не умре не згине» [3, с.57-62].

Цікаво, що у Павла Глазового чи не вперше зустрічаємо гендерну опозицію *олігархи* – *олігархині*, яка натепер пропонується словником фемінітивів: *олігарх* – *олігархиня* [12].

Ще приклад – фрагмент «Короткого політичного словника часів Незалежності» авторства відомого журналіста та політичного оглядача Романа Романюка, який розміщений на авторитетному інформаційному ресурсі «Українська правда» (2016 р.):

Олігархат – реальна форма державного правління в Україні (де-юре Україна – парламентсько-президентська республіка), коли влада належить закритому клубу власників великого капіталу – *олігархам*. Остаточна влада олігархів витворилась в Україні за часів президентства Кучми разом із завершенням великої приватизації. Олігархи здійснюють свою владу через фінансовані ними політичні партії та окремих політиків. Олігархічні групи в Україні мають регіональне походження – донецькі, харківські, дніпропетровські, київські тощо. Частина із них переросла регіональний рівень, поширивши свої інтереси на всю Україну (...), частина залишились регіональними гравцями (...). Основні інтереси українських олігархів зосереджені навколо нафтогазового та вугільного ринку, електроенергетики, ЖКГ, металургії, хімічної промисловості. «Джентльменський набір» українського олігарха включає також наявність власного банку, футбольної команди та медіа-холдингу. Олігархи можуть здійснювати свою владу безпосередньо, обираючись депутатами (...) чи стаючи губернаторами (...), або опосередковано – через «свої» партії і політпроекти. Загалом коло олігархів не схильне до розширення. Однак за часів Януковича в Україні з'явився так званий младоолігарх ...» [6].

Наведені тексти надають суб'єктивно-авторське тлумачення явища і терміну, але віддзеркалюють певні суспільні думки, переконання, міфи. Підтвердженням цьому є тотожність основних соціальних оцінних меседжів між творами українського сатирика і журналіста.

Третє. Певні соціальні групи в сучасному суспільстві можуть активно впливати на корекцію, зокрема в позитивний бік, сприйняття явища і, відповідно, семантико-аксіологічних характеристик слів *олігарх*, *олігархія*. Такій корекції сприяють позитивні контексти, суспільні меседжі, які поширюються через мас медіа, зокрема у спеціально створених замовних продуктах. Тут можна згадати видання журналу «Олігарх» (виходив російською мовою, розповсюджувався в Україні і Росії), існування сайтів «Олигарх Медиа» (<https://oligarh.media/>), та «Олигарх.net» (<https://oligarh.net/>), які подають матеріал українською та російською, але мають інтерфейс російською. До цього ж можна додати фільм «Олігарх» (2002 р.), знятий режисером Павлом Лунгіним за мотивами роману Юлія Дубова «Велика пайка», ви-

робництво: РФ – Франція – Німеччина, де відомі актори намагаються створити позитивний образ представника великого бізнесу та багато іншого.

Четверте. Розмиванню семантики аналізованих лексичних одиниць сприяють різноманітні політичні кампанії, які супроводжуються активною прямою та прихованою політичною рекламою, що впливає на рухливість суспільної думки. Особливу активність її спостерігаємо під час виборчих періодів, коли в інформаційний простір впроскується значний потік текстів, які продукують «негатив» у бік політичних супротивників. В українських реаліях зв'язок з олігархами – це негативна характеристика для будь-якого політика. Є і протилежні контексти, де приналежність до «спілки олігархів» має характеризувати кандидата як «господарника і міцного управлінця» в очах певної цільової аудиторії. Доволі показовою є антиолігархічна кампанія, результатом якої стало внесення до Верховної Ради, прийняття та підписання Президентом України закону №1780-IX «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним з надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» (5.10.2021 р.). Як зазначається в коментарях – антиолігархічний закон забезпечує правові рамки для відокремлення великого бізнесу від політичної боротьби та для обмеження деструктивного впливу привілейованих (олігархічних) інтересів на економічне життя України. Показово, що в одному з інтерв'ю агенції «Укрінформ» (11.09.2021р.) міністр юстиції Денис Малюська назвав визначення поняття «*олігарх*» в законодавстві суто українською інновацією. Існування відповідного Закону та юридичне визначення поняття *олігарх* має сприяти появі нового юридичного терміну.

Зазначимо, що саме різноманітні політичні кампанії стимулювали появу в сучасному дискурсі опозицій: *проросійські олігархи – проукраїнські олігархи; місцевий олігарх – представник світової олігархії; влада олігархів – влада народу (трудоючих)* тощо.

На нашу думку, саме активізація використання слів і понять *олігархія* і *олігарх* в політичному дискурсі, в гіпертрофованій, іноді – патогенній політичній рекламі, боротьба політичних груп і думок в медійній сфері під час різноманітних політичних кампаній, найбільш суттєво впливають на сприйняття цих слів і, головне, оцінку явищ. Показовими можуть бути результати проведеного нами асоціативного експерименту. Учасники його – студенти, мали записати реакцію (від 5 до 10 слів-означень) на слова, серед яких було і *олігарх*. Якщо розподілити за частотністю, до серед іменників, які асоціювалися з базовим словом, назвали: *гроші, політика, бізнес, корупція, вплив*.

Висновки та перспективи дослідження. Під тиском виразних і ледь помітних екстралінгвальних факторів у сучасному українському дискурсі відбуваються процеси трансформації семантичних та аксіологічних характеристик лексичних одиниць. Не останню роль у змінах семантики й оцін-

ки, функціонуванні цих та багатьох інших слів відіграє боротьба думок і переконань, що виявляється у відносно демократичному інформаційному просторі, розвиненому і вільному політичному дискурсі, активній політичній рекламі тощо. Прикладами таких слів є: *бізнесмен, влада, депутат, Європа, незалежність, олігарх, ринок* тощо. Зазначимо, що цей процес в українській мові (дискурсі) не зупиняється. Під тиском позамовних факторів, активованих процесами національного самовизначення і державотворення, спостерігаємо нову хвилю трансформації оцінки і семантики лексичних одиниць. Ключову роль сьогодні відіграють чинники декомунізації, розбудови української державної ідеології, власного політичного простору, війна з росією тощо. Лінгвістичний опис цих процесів на часі.

Література

1. Великий тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnuk.me/dict/vts/%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%85>
2. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D1%8F>
3. *Глазовий П. П.* Архетипи: [Гумор, сатира]. К.: МАУП, 2003. 234 с.
4. *Лебон Гюстав.* Психологія мас. Переклад Ярослав Мішанич. К.: Андронум, 2021. 138 с.
5. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах/укладачі Яременко В.В., Сліпушко О.М. Т.3. К.: «Аконіт», 1999. 928 с.
6. *Романюк Роман.* Короткий політичний словник часів Незалежності. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2016/08/24/7118522/>
7. *Семенюк О. А.* Некоторые особенности функционирования слов *олигарх* и *олигархия* в русском и украинском языках постсоветского периода. *Наукові записки Луганського національного педагогічного університету.* Серія: Філол. науки. Вип. V. Т.І. Луганськ, 2004. С. 231 – 238.
8. Словник.UA. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=%D0%9E%D0%B%D1%96%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D1%8F>
9. Словник іншомовних слів. За ред. О.С. Мельничука. Київ, 1974. 776 с.
10. Словник іншомовних слів/Уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
11. Словник української мови: [в 11 т.]/редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Т.5. Київ: Наук. думка, 1974. 840 с.
12. Словник фемінітивів. URL: <https://gendergid.org.ua/o/>
13. *Moscovici Serge.* The Age of the Crowd: A Historical Treatise on Mass Psychology. Cambridge University Press, 1985. 418 p.
14. *Tarde Gabriel.* Études de psychologie sociale (French Edition). Collection XIX, 2016. 332 p.

References

1. *The Big Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language [Velykyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy]*. URL: <https://slovyk.me/dict/vts/%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%85>
2. *Wikipedia, the Free Encyclopedia*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D1%8F>
3. Hlazovyi, P. P. (2003), *Archetypes [Arkhetypy]*, Kyiv, 234 p.
4. Le Bon, Gustave. (2021), *Psychology of Crowds [Psykhoholiiia mas]*; tr. by Yaroslav Mishanych, Kyiv, 138 p.
5. *The New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language [Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy u chotyrokh tomakh]*, vol. 3, Kyiv, 928 p.
6. Romaniuk, Roman. *The Short Political Dictionary of the Independence Times [Korotkyi politychnyi slovnyk chasiv Nezalezhnosti]*. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2016/08/24/7118522/>
7. Semeniuk, O. A. (2004), *Some Peculiarities of the Words Oligarkh and Oligarkhiia Functioning in the Russian and Ukrainian Languages of the Post-Soviet Period [Nekotorye osobennosti funktsionirovaniia slov oligarkh i oligarkhiia v russkom i ukrainskom yazykakh postsovetskogo]*, Naukovi zapysky Luhanskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu, Issue V. T. I., Luhansk. P. 231 – 238.
8. *Slovyk.UA*. URL: <https://slovyk.ua/index.php?sword=%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D1%8F>
9. *The Dictionary of Foreign Words [Slovyk inshomovnykh sliv]* (1974), Kyiv, 776 p.
10. *The Dictionary of Foreign Words [Slovyk inshomovnykh sliv]* (2000), Kyiv, 680 c.
11. *The Dictionary of the Ukrainian Language [Slovyk ukrainskoi movy]* (1974), T. 5, Kyiv, 840 p.
12. *The Dictionary of Feminities [Slovyk feminityviv]*. URL: <https://gendergid.org.ua/o/>
13. Moscovici, Serge (1985), *The Age of the Crowd: A Historical Treatise on Mass Psychology*. Cambridge University Press. 418 p.
14. Tarde, Gabriel (2016), *Études de psychologie sociale ((French Edition)*. Collection XIX. 332 p.